
Архивистика

Милица Боројевић, архивисткиња и дипломирана библиотекарка

Архив Југославије
Београд, Република Србија
rejinovicmilica@yahoo.com

УДК027.54(497.1)

Оригиналан научни рад
Примљено: 1. август 2025.
Одобрено: 3. новембар 2025.

Библиотека Архива Југославије

АПСТРАКТУМ: У раду се анализира улога специјалне библиотеке у Архиву Југославије, у којој се чувају бројне монографије, часописи, новине, енциклопедије, архивистички приручници, збирке плаката, летака и остали библиотечки материјал. Захваљујући овако разноврсном библиотечком фонду, библиотека има значајну улогу не само у научноистраживачком раду архивиста, историчара и будућих истраживача већ и за све заинтересоване за историју Југославије. Циљ рада је да представи значај специјалне библиотеке и омогући лажи приступ библиографској грађи за потребе научноистраживачког рада.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: специјална библиотека, Архив Југославије, историја Југославије, научноистраживачки рад, корисници библиотеке.

Увод

Библиотека Архива Југославије важна је за проучавање историје државе која више не постоји. У свом библиотечком фонду чува стручну литературу, службене публикације, зборнике, као и различите приручнике из архивистике. Циљ овог рада јесте да прикаже значај специјалне библиотеке, њен библиотечки фонд и њену улогу у Архиву Југославије, али и шире. Овај рад ће представити и значај Архива Југославије као институције, да би се разумела потреба за оснивањем специјалне библиотеке у оквиру Архива.

Архив Југославије

Архиви чувају највредније народно „благо” – културноисторијско наслеђе које је значајно за државу, друштво, појединца и нацију. Архив Југославије је установа културе од националног значаја која већ седамдесет пет година чува и штити архивску грађу која представља тајне једне држа-

ве која више не постоји – Југославије. Захваљујући архивским документима који се чувају у Архиву Југославије добијамо увид у прошлост, токове постојања и трајања, али и нестанка једне државе. Истраживањем ових докумената расветљавају се историјски догађаји, идеологије, диктатуре, политичке одлуке и друштвена превирања која су обликовала историју.

Архив југословенске државе основан је као Државна архива ФНРЈ¹ Општим законом о државним архивама који је Народна скупштина ФНРЈ донела 21. јануара 1950. године.² Од 1963. године носи назив Државни архив СФРЈ, а од 1964. године Архив Југославије³. Под овим именом радио је све до 2003. године, када је, оснивањем Државне заједнице Србије и Црне Горе, преименован у Архив Србије и Црне Горе.⁴ Одлуком Владе Републике Србије, фебруара 2009. године, архиву је враћен назив Архив Југославије⁵. Архив Југославије чува и штити архивску грађу насталу радом централних државних органа и организација југословенске државе од 1918. до 2006. године.

Архив је годинама имао проблеме са складиштењем архивске грађе, због чега је она била смештена у више различитих зграда. За архивску грађу је веома важно адекватно складиштење и одговарајући простор, што је коначно решено Одлуком Савезног извршног већа 19. марта 1969. године. Архив је добио зграду у улици Васе Пелагића 33 на Сењаку. Ова зграда изграђена је као Дом за ученике средњих школа и носила је симболичан назив – Дом краља Александра I, по творцу и ујединитељу Југославије.⁶ Саграђена је 1933. године, на локацији бившег логора Прве пешадијске подофицирске школе „Краљ Александар Први“.⁷ Намена зграде промењена је током Другог светског рата, када су у њој били смештени Гестапо и део немачке војне команде за југоисток. Након рата, у зграду се уселила и Војна политичка школа, која је носила различите називе⁸ од 1944. године.⁹ Зграда је коришћена и за потребе школе унутрашњих послова.¹⁰

1 *Службени лист ФНРЈ* (12/50).

2 Комнен Пијевац (ур.), *Архив Југославије 1950-2000*. Београд : Архив Југославије, 2000, страна 20.

3 Закон о Архиву Југославије, у: *Службени лист СФРЈ* (48/64).

4 Лилијана Ратковић-Трифунковић, *Архив Југославије – The Archives of Yugoslavia*. Београд : Архив Југославије, 2019, страна 6.

5 *Службени гласник РС* (15/2009).

6 *Исто*, страна 9.

7 Момчило Анђелковић, *Зграда Архива Југославије, од Дома краља Александра I за ученике средњих школа до Архива Југославије (1930-2017)*, Београд, 2019, страна 15.

8 Виша партијска школа при ЦК СКЈ Ђуро Ђаковић, Виша политичка школа, Виша политичка школа при ЦК СКЈ Ђуро Ђаковић.

9 М. Анђелковић, *н. д.*, страна 31.

10 Комнен, Пијевац, ур., *Архив Југославије 1950-2000*. Београд : Архив Југославије, 2000., страна 10.

Приземље зграде Дома краља Александра I било је предвиђено за библиотеку и собу за пријем у Дому.

Специјална библиотека Архива Југославије

Према Закону о библиотечној делатности¹¹ библиотеке се, на основу садржаја библиотечно-информационе грађе и профила корисника, класификују на следеће типове: националне, јавне, школске, високошколске, универзитетске, библиотеке научноистраживачких института, специјалне библиотеке, као и информациони центри при другим установама, организацијама или удружењима.¹²

Према Међународном стандарду ISO 5127, специјалне библиотеке дефинишу се као „библиотеке које покривају једну дисциплину или одређену тематску област или задовољавају потребе одређене корисничке групе”.¹³

Специјалне библиотеке нису самосталне установе културе или образовања, већ представљају организациони део других установа или радних организација. Њихов фонд је посебно профилисан, у складу са делатношћу матичне институције, а грађа и извори којима располажу прилагођени су специфичним потребама корисника те установе¹⁴. Специјалне библиотеке корисницима обезбеђују библиотечно-информационе услуге које се односе на приступ различитим изворима информација, ради подршке научницима, стручњацима и уметницима у истраживању специфичне области интересовања, образовања и информисања у различитим научним, стручним, уметничким и другим областима.

Специјална библиотека Архива Југославије почела је са радом 1952. године. Формирана је с циљем да помаже научним радницима, студентима, истраживачима, архивистима и осталим заинтересованим корисницима.

Библиотечки фонд припада Библиотеци као посебној организационој јединици унутар Архива, која се сврстава у научне библиотеке. Архивска библиотека својим књижним фондом прати и допуњује архивску грађу у оквиру дефинисаног временског и тематског оквира њене надлежности.

11 Закон о библиотечно-информационој делатности, у : *Службени гласник РС*, бр. 52 од 15. јула 2011, 78 од 3. августа 2021.

12 *Исто*.

13 Међународни стандард ISO 5127:2001 (Е) *Информација и документација - терминологија* (превод на српски језик). Заједница библиотека универзитета у Србији.

14 Бојана Вукотић, *Специјалне библиотеке и библиотеке научноистраживачких института и установа у Републици Србији 2019-2022*. у: *Читалиште* 42 (мај 2023), Београд, страна 3.

Архивска библиотека представља значајну компоненту сваког архива, јер својим књижним фондом подржава истраживачки и стручни рад научних сарадника, студената, архивиста, професора и других спољних корисника. Библиотечки фонд обухвата више врста публикација које одражавају специфичности делатности Архива Југославије, као и структуру архивске грађе коју ова установа чува.

Најпре се издваја архивистичка литература, која обухвата водиче кроз архив, инвентаре, регистре и друге сродне публикације. Ова врста литературе представља основно средство за сналажење у архивским фондовима и неопходна је и архивистима и корисницима. Ту је и литература из помоћних историјских наука, која омогућава прецизније тумачење и анализу историјских докумената. Научна литература је такође важан део библиотечног фонда, која се набавља селективно, у складу са тематском структуром фондова и збирки. Ту спадају публикације из области културне, књижевне и политичке историје и сл. Библиотека поседује и публикације општег значаја, попут речника и енциклопедија, које се набављају према језику и географском пореклу архивске грађе, омогућавајући боље разумевање контекста докумената. Посебан сегмент чини стручна библиотечка литература, која укључује различите типове библиографија – текуће, кумулативне, ретроспективне, и рефералне часописе који покривају област архивистике, библиотекарства, историје и сродних научних области. Оваква структура библиотечног фонда омогућава архивској библиотеци да у потпуности испуни своју основну улогу – да прати, допуњује и интерпретативно обогати архивску грађу коју архив чува.

Питање структуре фонда и функција архивске библиотеке систематично је обрадио Андрија Љубомир Лисац. Његов приступ нуди ширу и дубље разрађену поделу публикација које би требало да чине библиотечки фонд једне архивске установе, као и јасно дефинисане задатке које таква библиотека треба да испуњава.

Према њему, фонд архивске библиотеке треба да обухвата велики број тематских целина: од историјских извора, преко дела из опште, националне и локалне историје, до приручника из палеографије, хронологије, дипломатике, сфрагистике, нумизматике, хералдике и генеалогике. У фонду се налазе и публикације из области географије, топономастике, филологије, римског и средњовековног права, филозофије, као и статистичка, етнографска и белетристичка дела са историјским темама. Лисац посебно наглашава важност периодике, општих приручника, речника и класичних и савремених језика, као и стручне библиотечке литературе, попут библиографија и приручника из архивистике.¹⁵

15 Lisac Andrija, Ljubomir, „Knjižnica u arhivu“ : *Arhivist* : organ glavnog arhivskog saveta FNRJ br. 1 (1955) : 55.

Осим тога, Лисац истиче и пет основних задатака архивске библиотеке. Први је да истраживачима обезбеди одговарајуће приручнике за рад са архивском грађом. Други задатак подразумева пружање података о грађи која се чува не само у самом архиву већ и у другим домаћим и страним институцијама. Трећи задатак односи се на олакшавање предметног истраживања, пружајући податке о територијама из којих потиче грађа. Четврти је обезбеђивање што бољег коришћења збирки и фондова, а пети је пружање потпуне библиографије релевантних извора и литературе. Такво систематизовање фондова и функција архивске библиотеке, иако настало у првој половини 20. века, задржава актуелност и данас, јер обухвата основне принципе изградње, организовања и коришћења библиотечког фонда у архивској служби.

Библиотека Архива Југославије, као специјална библиотека, незаобилазан је део ове архивске институције. Њени задаци су да допуњује истраживање архивских фондова и збирки, али и да служи као помоћно средство у процесу обраде фондова и истраживања која се односе на архивску грађу. Као и многе архивске библиотеке, она има важну улогу у скупљању и чувању обавезних примерака публикација насталих употребом архивске грађе. Осим тога, Библиотека Архива Југославије активно прикупља и дела из историографије, која се тематски и временски везују за архивску грађу у надлежности Архива. У складу с тим, она такође прати и прикупља стручне радове из области архивистике, као и сродних научних дисциплина, чиме обогаћује свој фонд и активно подржава развој стручног и научног истраживања у овим областима.

Од оснивања библиотеке њен развој и библиотечки фонд били су скромни, јер су константно недостајала финансијска средства, али и стручни кадар. Књиге су се прикупљале путем донација из фондова других установа или издвајањем из архивских фондова. Управљање библиотekom обављао је архивиста коме је то био додатни задатак.

Од 1963. године у библиотеци почиње рад радник са средњом стручном спремом, који је истовремено радио и у архивској читаоници са истраживачима. Тада су почели да се воде званични инвентари и формиран су ауторски и предметни каталози, у складу са Правилима за каталогизацију Друштва библиотекара НР Србије из 1957. године. Књижни фонд је подељен на две целине: публикације са закљученим издањем и текућа издања (периодика).¹⁶ Унутар ових целина, публикације су даље разврставане по формату, након чега им је додељивана сигнатура.

16 Јелена Павловић, *Библиотека Архива Југославије: историјат и структура*, мастер рад, Београд 2023, страна 10.

Од 1965. године уведена је и трећа књига инвентара, којом се издвајају енциклопедије, речници и приручници, груписани као секундарне публикације.

Каталог је остао једино информативно средство. Истовремено се јављају проблеми са смештајем публикација, што је довело до иницијативе за увођење систематског смештаја, као и за увођење три типа каталога: абecedног, предметног и стручног.¹⁷

Систематизација књижног фонда учинила је библиотеку прегледнијом и олакшала је проналажење публикација без употребе каталога. Попис из тог периода показује да је у том тренутку библиотека имала 3928 књига, 2689 периодичних издања и 318 приручника.¹⁸ Иако скромних размера, фонд је садржао вредне целине, међу којима су се издвајале енциклопедије, речници и стручна периодика из области архивистике, законодавства и историографије. Такав састав фонда указивао је на профилисаност библиотеке као стручне, специјализоване јединице у функцији подршке архивистичкој струци. Од 1979. године мења се начин рада – успоставља се набавна политика и формира се комисија за праћење и верификовање предлога за набавку новог књижног фонда. Овај корак представљао је прелазак библиотеке на организованији и систематичнији начин рада.

Године 1983. библиотекарка Гордана Ђукић навела је приоритетне задатке библиотеке: организационо и стручно уређење библиотеке; раздвајање монографских публикација од периодике; формирање комисије за ревизију фонда; формирање збирке за размену; увођење систематског смештаја (УДК), класификација и сигнирање; израда стручног каталога (првобитно без периодике) и његово проширење (абecedни и предметни); обука стручног кадра, укључујући слање књижничара на семинар у Народну библиотеку Србије и увођење ISBD стандарда.¹⁹

Библиотекарка Смиља Грујичић истакла је 1986. године да треба издвојити *Народне новине*, службени лист Краљевине Југославије, који су корисници најчешће тражили. Било је важно планирати набавку према потребама истраживача и обављати техничке послове као што су: печатирање књига, повезивање и инвентарисање фонда, каталошка обрада, организација, периодике, отпис, технички послови везани за смештај књига на полице, слање опомена за књиге које нису враћене, поправка пода и грејања у библиотеци и слично. Из године у годину, евидентан је значајан раст библиотечког

17 АЈ 318-131-177 (Савезни секретаријат за образовање и културу) – Извештај о раду Државног архива ФНРЈ за период од 1954. до 1967. године.

18 АЈ 320-44-66 (Савезни комитет за науку и културу) – Извештај о раду Државног архива ФНРЈ за период од 1974. до 1978. године.

19 *Исто*, 11–12.

фонда, што указује на систематски рад и континуирано унапређење којима су запослени тежили.

Књижни фонд се раније обрађивао ручно, а од 1997. године прешло се на аутоматску обраду података преко програма CDS-ISIS. Формиране су две базе података:

БИБЛИО (преко 15.000 јединица);

ШТАМПА (преко 13.000 јединица).²⁰

База *Библио* садржи податке о редовном библиотечком фонду и научним радовима у којима је цитирана грађа Архива Југославије, укључујући радове архивиста и чланке објављене у стручним публикацијама, као што су *Билтен* Архива и часопис *Архив*. База података *Штампа* садржи информације о штампаном и другом нетипичном материјалу у оквиру архивских фондова и збирки, као што су књиге, брошуре, плакати, леци, разгледнице и сл.²¹

Библиотека Архива постала је 2008. године члан узајамног електронског каталога COBISS.SR, чиме је целокупан фонд библиотеке постао доступнији и транспарентнији широј заједници корисника.²²

Библиотека данас заузима простор од 228 м² који је намењен смештају библиотечког фонда. Реч је о специјалној приручној библиотеци која првенствено садржи информативна средства што омогућавају лакши приступ библиотечком фонду, као и приручнике, водиче и друге релевантне публикације.

Литература у библиотеци обухвата области као што су: историја, архивистика и помоћне историјске науке, политика, привреда, право, културна историја, статистика, образовање, култура и уметност. Поред монографских публикација, библиотека поседује богат фонд серијских издања насталих у Југославији, као и савремене периодичне публикације које се баве архивском делатношћу и радом архивиста.

Један од основних сегмената библиотеке јесте референсна збирка, која има вишеструку улогу у раду сваке специјалне библиотеке. Њена структура зависи од карактера установе, а обухвата разноврсне врсте публикација, као што су енциклопедије, речници, брошуре, атласи, лексикони, приручници, годишњаци и библиографије. Посебно место у фонду заузимају терминолошки речници из различитих стручних области, као и приручници који пружају сажете информације, често уз приложене библиографије.

20 Ратковић-Трифуновић, Лилијана, Драган Тешић, Нада Петровић, Зорица Нетаж и др., *н. д.*, Београд : Архив Југославије, 2019, 38.

21 https://www.arhivyu.rs/biblioteka-arhiva/o_bibliotekoj_gradji.

22 <https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr/search/cobib>.

Вредан извор статистичких података и чињеница представљају годишњаца. Библиотека поседује знатан број годишњака из периода бивше Југославије, као и статистички материјал који је од велике користи истраживачима. У оквиру референсне збирке налази се и интерни материјал матичне институције – информативна средства о архивским фондовима, водичи и сличне публикације. Док је ова збирка организована према систему УДК²³, остали део фонда, који обухвата монографије, периодику и некњижну грађу – распоређен је по систему *numerus currens*²⁴.

Допуњавање библиотечког фонда одвија се у складу са унапред дефинисаном набавном политиком, заснованом на принципима доследности, селективности, актуелности и ажурности, а циљ је да се расположивим средствима одговори на што већи број потреба корисника. Фонд се допуњује на четири основна начина: поклоном, разменом, куповином и допуном фонда из архивских фондова.

Највећи број наслова у библиотеку стиже путем поклона. Истраживачи који користе архивску грађу дужни су да по објављивању рада предају један примерак библиотеци. Захваљујући овом механизму, фонд се непрекидно обогаћује релевантним публикацијама. Размена публикација одвија се са сродним установама, архивима или научним институтима.²⁵ Куповина се организује према дезидерату који библиотекар сачињава и шаље издавачима или књижарама, пратећи актуелне сајмове књига и понуде.

Четврти, специфичан начин допуне фонда, својствен архивским библиотекама, односи се на уношење библиотечке грађе из самих архивских фондова.²⁶

Најобимнији део библиотечког фонда чине монографске публикације, са укупно 27.406 наслова. Најстарији примерак датира из 1840. године и представља зборник закона и уредби објављених у Кнежевини Србији под насловом *Сборник закона и уредба и уредбени указа издани у Књжеству Србском (Сборникъ закона и уредба, и уредбены' указа изданы' у Княжеству Србскомъ)*, који покрива период од објаве Устава 1839. до априла 1940. године.

23 Универзална децимална класификација.

24 Текући број, наредни број у сигнирању.

25 Архив Југославије има одличну сарадњу са Институтом за савремену историју и Институтом за новију историју, чија најновија издања редовно стижу у архивску библиотеку. Њихови запослени редовно користе архивску и библиотечку грађу Архива Југославије.

26 Приликом архивистичке обраде грађе дешава се да архивисти пронађу у фондовима различите књиге, али и некњижну грађу – разгледнице, фотографије, плакате и сл. Та грађа се доноси у библиотеку, где се потом обрађује и инвентарише.

Тематски, у фонду су најзаступљенији зборници, каталози, закони и биографије. Највећи број публикација написан је на српском језику, али има и наслова на енглеском и на другим језицима. Фонд је највише оријентисан на историју, биографије појединаца и политику.

Фонд серијских публикација обухвата како старе и ретке часописе, који се више не објављују, тако и актуелна серијска издања посвећена темама из области историје, архивистике и историографије. Укупно се у фонду налази 1.709 наслова серијских публикација, класификованих у службену периодичку (ознака Пс) и периодичку (ознака П).²⁷

Посебну вредност представљају збирке новина и часописа, које садрже примерке који нису доступни ни у једној другој библиотеци у земљи. Збирку новина чине 292 наслова, укључујући, између осталог, *Вјесник Социјалистичког савеза радног народа Хрватске*, *Југословенски гласник* и *Искру: новине младих радника и сељака*. Збирка часописа броји 302 наслова, међу којима су *Шумарски лист*, *Социјална мисао* и *American Press Review*.

Архив Југославије издавао је сопствене часописе. Први од њих био је *Билтен*, који је излазио од јуна 1980. до октобра 1986. године, укупно девет бројева. Главни уредник била је др Сида Марјановић, тадашња директорка Архива Југославије²⁸. Часопис је доносио прилоге о актуелним професионалним питањима у архивској пракси, уз рубрике које су обухватале планове, извештаје, као и стручне расправе на теме попут заштите архивске грађе и примене информационих технологија. Други и актуелнији часопис је *Архив*, који је покренут 2000. године, чији је први број објављен 21. јануара 2001. године. Структура овог издања обухвата радове из области архивистике и историографије, објављивање значајних докумената, вести из рада Архива, галерију фотографија и приказе нових публикација. Сви бројеви су доступни и у дигиталном формату, на званичној интернет страници Архива Југославије²⁹. Овај часопис се и данас објављује.

Легати библиотеке Архива Југославије

Посебан облик донација представљају легати, који се примају након процене њихове вредности и могућности смештаја. Библиотека Архива Југославије има три вредна легата. У питању су легат Бранка Петрановића, легат Руска Матулића и поклон Владе Стругара.

27 Ј. Павловић, *н. д.*, 22.

28 Једина жена на месту директора у Архиву Југославије од оснивања.

29 https://www.arhivyu.rs/izdanja/svi_brojevi.

Легат Бранка Петрановића

Др Бранко Петрановић (1927–1994) био је српски историчар и правник. Предавао је на Филозофском факултету у Београду историју Југославије. Својим научним приступом значајно је утицао на развој савремене југословенске историографије и аутор је великог броја радова из области историје Југославије. Легат Бранка Петрановића поклонила је Архиву Југославије 23. априла 2015. године његова супруга Надежда Петрановић. Легат обухвата 43 фотографије које се данас налазе у архивском фонду 862³⁰. Библиотечки фонд садржи укупно 870 библиографских јединица и води се под сигнатуром ЛБП. Структуру библиотечког фонда чине: приручници, теорије историје и историографија, општа историја, балкански ратови и Први светски рат, Југославија, Други светски рат, послератни период, социологија, књижевност, сепарати, часописи и сл.³¹

Легат Руска Матулића

Руско Матулић (1933–2015) био је политички емигрант који је читав живот посветио интелектуалној и људској борби за демократску Југославију. Емигрирао је са једанаест година, а након година бежања и времена које је провео у логорима саставио је мемоаре у којима је описао свој живот. Након емиграције у Сједињене Америчке Државе завршио је електротехнички факултет, након чега се и запослио. Одржавао је везе за југословенским емигрантима, пасионирано је скупљао литературу о Југославији због чега је био прави библиограф. Целокупну збирку књига коју је скупио за живота поклонио је Архиву Југославије. Легат је Архиву предала 2018. године његова супруга Зорица, као и ћерке Маја и Јелена. Обухвата 75 кутија књига и девет метара личне архиве (исечци из новина). Књиге су већином на енглеском језику и објављене су углавном од стране америчких и британских универзитета. Легат садржи документа из следећих области: светска историја, биографије и мемоари, балканске државе до 1914, Први светски рат, Југославија 1918–1941, Други светски рат, Југославија 1945–1991, распад Југославије, библиографије, социологија, религија, политика, иселјеници и сл. Легат укупно обухвата 2682 књиге, 166 часописа и 16 пакета исечака из штампе. Најстарија књига објављена је 1853, а најновија 2015. године. Најзначајније књиге о распаду Југославије које се налазе у овом легату не поседују чак ни Народна библиотека Србије ни Библиотека Матице српске, па је самим тим вредност овог легата непроцењива.³²

30 АЈ-832 Бранко Петрановић.

31 Ј. Павловић, *н.д.*, 26.

32 *Исто*, 27.

Поклон Владе Стругара

Владо Стругар (1922–2019) био је српски историчар, академик и књижевник. Учесник је Народноослободилачке борбе, а био је и члан више академија (Македонска академија наука и уметности, Српска академија наука и уметности, Црногорска академија наука и уметности), као и других научних институција. Докторирао је 1968. године на Академији наука у Москви, одбранивши тезу под насловом „Народноослободилачки рат у Југославији.”

Аутор је великог броја дела из области историје и књижевности. Он је у периоду од 1997. до 2004. године поклонио Архиву Југославије део своје приватне библиотеке. Поклон је укључивао књиге, брошуре, часописе разноврсног садржаја, као и сепарате. У библиотеци је овај фонд евидентиран под сигнатуром ПВС – Поклон Владе Стругара. Укупно је поклоњена 341 библиографска јединица, док је укупан број публикација 692. Поклон обухвата и микрофилмове радничке штампе, као и гласила Хрватске сељачке странке, који се такође чувају у Архиву Југославије.³³

НЕКЊИЖНА ГРАЂА – Фонд некњижне грађе представља збирке разноврсног садржаја и високе информативне вредности. Обухвата: Збирку карата, Збирку летака, Збирку плаката и Збирку музикалија.

Збирка карата обухвата географске и топографске карте у размери 1 : 25.000, урбанистичке планове градова бивше Југославије, историјске карте које приказују значајне битке³⁴, туристичке и културне мапе, као и мапе демографске поделе становништва. Збирка тренутно броји 576 јединица, а посебно место заузимају изложене карте у холу зграде, које илуструју територијалне промене Југославије током историје.

Збирка плаката обухвата 663 примерка, међу којима се истиче најстарији – француски плакат из 1871. године, који се односи на одлагање избора у Паризу под утицајем грађанских немира. Плакати тематски покривају различите области: изложбе, позоришне и спортске догађаје, као и политичке и историјске теме.

Збирка летака обухвата око 638 јединица и садржи материјале који се односе на теме јавног здравља, политичку пропаганду, рекламу и друге друштвене аспекте.

Збирка музикалија обухвата штампане ноте, музичке рукописе и звучне записе, који укључују дела домаћих и страних композитора. У ову збирку спадају вокална, инструментална, црквена и филмска музика, као и патриотске композиције. Узимајући у обзир специфичност и вредност ових збирки,

33 Исто, 28.

34 Карта Мојковачке битке из Првог светског рата, 6–7. јануара 1916. године.

њихово чување захтева посебне услове. Због своје визуелне и звучне компоненте, некњижна грађа представља драгоцен извор за истраживаче који желе да свој рад обогате мултимедијалним садржајем. Укупно, фонд некњижне грађе броји 2225 библиографских записа.

Библиотека Архива Југославије данас поседује око 28.000 књига и 17.094 часописа.

Чланарина у Библиотеци Архива Југославије не наплаћује се, а отворена је сваког радног дана од 8 до 15 часова.

Архивски фондови:

1. АЈ 318-131-177 – Савезни секретаријат за образовање и културу
2. АЈ 320-44-66 – Савезни комитет за науку и културу

Литература:

1. Комнен, Пијевац (ур.), *Архив Југославије 1950–2000*. Београд : Архив Југославије, 2000.
2. Ратковић-Трифунковић, Лилијана, Драган Тешић, Нада Петровић, Зорица Нетај и др. *Архив Југославије / The Archives of Yugoslavia*. Београд : Архив Југославије, 2019.
3. Анђелковић, Момчило, *Зграда Архива Југославије : од Дома краља Александра I за ученике средњих школа до Архива Југославије (1930–2003)*. Београд : Архив Југославије, 2003.

Чланци:

1. Мирковић, Биљана. „Библиотека као извор информација у свом архиву“. *Архивист* : орган главног архивског савета ФНРЈ бр. 1 (1978) : 140-146.
2. Lisac, Andrija Ljubomir, „Knjižnica u arhivu“. *Arhivist* : organ glavnog arhivskog saveta FNRJ br. 1 (1955) : 53–62.
3. Митрић, Марина. „Специјалне библиотеке у установама културе – стање и проблеми“. *Савремена библиотека*, 21, бр. (26), 2009 : 41–48.
4. Вукотић, Бојана. „Специјалне библиотеке и библиотеке научноистраживачких института и установа у Републици Србији 2019–2022“, *Читалиште* 42 (мај 2003) : 3–13.

Мастер рад:

1. Павловић, Јелена. *Библиотека Архива Југославије: историјат и структура*, мастер рад. Филолошки факултет, Београд, 2023.

Закони и прописи:

1. *Службени лист ФНРЈ (12/1950)* – Општи закон о државним архивима
2. *Службени гласник РС (15/2009)* – Одлука о оснивању Архива Југославије
3. *Службени гласник РС, бр. 52/2011 и 78/2021* – Закон о библиотечно-информационој делатности
4. Међународни стандард ISO 5127:2001 (Е) *Информација и документација терминологија* (превод на српски језик). Заједница библиотека универзитета у Србији.
5. *Службени лист СФРЈ (48/1964)* – Закон о Архиву Југославије

Електронски извори:

1. <https://www.arhivyu.rs> (преузето: 24. 11. 2025).
2. <https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr> (преузето: 24. 11. 2025).

Milica Borojević

The Library of the Archives of Yugoslavia

Summary

The Library of the Archives of Yugoslavia is a special library that functions as support for scientific research in the fields of history, archival science, and related disciplines. As part of the Archives of Yugoslavia, it is tailored to the needs of archivists, historians, researchers, and students engaged in studying historical processes in the territory of the former Yugoslavia. It is visited annually by around 300 users, which testifies to its active role in the academic community. The library is non-circulating – materials can be used exclusively in the reading room. The collection can be searched through the electronic catalogue – COBISS, as well as through traditional card catalogues, providing users with comprehensive access to available library materials.

In addition, the library actively participates in public and cultural life through appearances at book fairs and exhibitions, where the publications of the Archives of Yugoslavia are presented to the broader public. In this way, it contributes to promoting the work of the Archives of Yugoslavia as a cultural institution of national significance.

Openness, accessibility, and a professional approach to user services reflect a commitment to making valuable library materials as accessible as possible to the interested public. The Library of the Archives of Yugoslavia is an invaluable resource for historians, researchers, students, and anyone interested in exploring the past of this region. Its role goes beyond merely preserving valuable and rare materials; it also actively supports academic and professional work that contributes to a better understanding of social, political, and cultural processes in the history of Yugoslavia. Through its professional user services, the Library of the Archives of Yugoslavia successfully meets the challenges of the modern age and remains an important guardian of collective memory and national history.

Милица Борович

Библиотека Архива Југославији

Резюме

Библиотека Архива Југославији – это специализированная библиотека, функционирующая в качестве поддержки научных исследований в области истории, архивоведения и смежных дисциплин. Будучи частью Архива Југославији, она адаптирована для нужд архивистов, историков, исследователей и студентов, изучающих исторические процессы на просторах бывшей Југославији. Ежегодно её посещают около 300 пользователей, что свидетельствует об её активной роли в научном сообществе. В библиотеке нет абонементного обслуживания, материалы используются исключительно в читальном зале. Поиск по фондам осуществляется как через электронный каталог Cobiss, так и с помощью классических картотек, что обеспечивает пользователям полное представление о доступных библиотечных материалах.

Помимо всего вышперечисленного, библиотека активно участвует в общественной и культурной жизни, принимая участие в книжных ярмарках и выставках, где издания Архива Југославији представляются широкой публике. Тем самым она вносит вклад в популяризацию деятельности Архива Југославији как культурного учреждения национального значения.

Открытость, доступность и профессиональный подход к работе с пользователями свидетельствуют о стремлении сделать ценные библиотечные материалы максимально доступными для заинтересованной общественности. Библиотека Архива Југославији – бесценный ресурс для историков, исследователей, студентов и всех, кто интересуется прошлым этого региона. Её роль не ограничивается только сохранением ценных и редких материалов, но и включает в себя активную поддержку научных и профессиональных работ, способствующих лучшему пониманию общественных, политических и культурных процессов в истории Југославији. Благодаря профессиональному подходу к работе с пользователями библиотека Архива Југославији успешно отвечает на вызовы современности и остаётся важным хранителем коллективной памяти и национальной истории.